

MEGKÖZELÍTÉSI SZEMPONTOK AZ ELŐÍTÉLETEK LEKÜZDÉSÉHEZ

A rendészeti feladatok rendkívül szerteágazóak, egy ország életében meghatározó fontossággal bírnak, azok elvégzése elképzelhetetlen a társadalom támogatása és együttműködése nélkül. Jelenleg a legtöbb feladat a megerősödött migrációs jelenséghez kapcsolódik.

Az unió tagállamai közül „a második legtöbb menedékkérelmet Magyarországon adták le: 32 ezer 700-at. A népesség számához viszonyítva hazánkban adták le a legtöbb menedékkérelmet 2015 második félévében.”¹ Ezt olvashattuk 2015 szeptemberében az Euronews oldalán. A menedékkérők származási országát tekintve az EU viszonylatában még mindig Szíria vezet (az összes menedékkérő 36%-a), második legnagyobb kibocsátó ország jelenleg Irak, majd Afganisztán, Pakisztán, Irán, Nigéria, Albánia és Eritrea.² „A migráció, melynek megvalósulására mára rátelepedett az embercsempészség, prostitúció, gyermekkereskedelem, szervezett bűnözés, és más kiemelt bűncselekmények, amelyek kezelése, ellene való küzdelem a világ összes államának rendészeti szervei számára az egyik legnagyobb kihívása.”³ Az intézkedések fókuszában jelenleg a menekültek regisztrálása, illetve a menekülthullám jog- és szakszerű kezelése, valamint a vele megjelenő bűncselekmények elleni küzdelem áll, de fel kell készülni arra is, hogy a magyar társadalom kulturális összetétele idővel megváltozik, és újabb kisebbség(ek) jelenhet(nek) meg hazánkban. A rendőrségnek is figyelembe kell vennie ezt a társadalmi változást és az arra adott társadalmi reakciókat, válaszokat.⁴ „...a rendészet szakirányú tevékenysége okából széles felületen érintkezik a társadalommal, akkor is, amikor szolgáltatást nyújt, és akkor is, amikor a jogsértésekre válaszol. A közvélemény támogatása pedig azért nélkülözhetetlen, mert a közbiztonság kooperációs termék, megteremtéséhez a civil közeg és az állam hatóságainak együttműködése szükséges.”⁵ Többek között ez a támogatás és az onnan érkező visszajelzések a rendőrség egyik kontrollja a demokráciákban, éppen ezért ezek a visszajelzések napjainkban fokozottabb jelentőséggel bírnak a rendészeti tevékenység értékelésekor, a média határok nélkülsége illetve a közösségi média elterjedésével, hiszen a társadalom visszajelzése is szélesebb körű lett, mint korábban. A rendőrség tagjainak már nem csak a hazai közvéleménnyel, hanem a nemzetközi visszajelzésekkel is szembesülniük

¹ Euronews: A második legtöbb menedékkérelmet Magyarországon adták le idén, <http://hu.euronews.com/2015/09/18/a-masodik-legtobb-menedekkerelmet-magyarorszagon-adtak-le-iden>, (Letöltés ideje: 2016.08.06.)

² Eurostat newsrelease 120/2016 – 16 June 2016, Asylum in the EU Member States, First time asylum applicants by country of citizenship during the first quarter 2016 táblázat, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7494855/3-16062016-BP-EN.pdf/4ff50bf8-82fc-4af0-9907-9c8546feb130>, (Letöltés ideje: 2016. 08.06.)

³ Sallai János: A globalizáció rendészeti kihívásai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013. 37-41. o.

⁴ Kovács Gábor: A rendvédelmi szervek szervezete és vezetési rendszere. In: Schweickhardt Gotthilf (szerk.): A katasztrófavédelem vezetési módszertani kézikönyve. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. 17-56. o.

⁵ Finszter Géza: A Rendőrség joga. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar. Budapest, 2014. 204-205. o.

kell. Napjainkban a biztonság és az emberi jogok kerültek középpontba és ezt a rendőrség sem hagyhatja figyelmen kívül. „A polgárok biztonsága (zivil Sicherheit, civil security), az egész rendészeti biztonsági kérdéskör központi eleme, hiszen mindennek, még az állam működésének is a polgárai jóléte, boldogulása érdekében kell történnie.”⁶ Fórizs Sándor már 2013-ban felhívta a figyelmet arra a németországi kutatási programra, mely a polgárok biztonságát célozta. „A polgári biztonsági kutatások célja többek között felismerni, megakadályozni mindazokat a jogellenes és szándékos támadásokat, illetve természeti és civilizációs katasztrófákat, amelyek a társadalom, az emberek, intézmények, javak és infrastruktúrák ellen irányulnak, felkészülni ezen eseményekre, minimalizálni következményeiket. Vizsgálni az ezen esetekben meghozandó intézkedéseket, mennyiben

- szükségesegek politikailag,
- kivitelezhetőek technológiailag,
- etikailag képviselhetők,
- társadalmilag elfogadottak.”⁷

A napjainkban zajló folyamatok már most jelzik, hogy a jövőben a biztonság nem valósítható úgy meg, ha a rendőrség tagjai sztereotípiák, általánosítások alapján végzik munkájukat, illetve szubjektív értékítéletek és megfigyelések alapján vannak lekövetkeztetéseket, esetleg a konfliktusokat rutinból a régi sémák mentén kezelik.⁸ Sokszor nem a többséget kell védeni, hanem éppen a kisebbséget a többségtől, hiszen a globalizációs folyamattal és a migrációval kapcsolatban megjelent még egy újabb típusú bűncselekményforma, az úgynevezett gyűlölet-bűncselekmények illetve gyűlöletbeszéd. Ennek veszélye abban rejlik, hogy az előítéllettel szemben „identitásában sértik az áldozatokat, ezáltal a teljes csoportra megfélemlítően hatnak és végső soron súlyosan veszélyeztetik a társadalmi közösségek békés együttélését”⁹. Kozáry Andrea felhívja a figyelmet – idézve Lentin & Titley-t –, hogy az új rasszizmus a kultúrára helyezi a hangsúlyt, megjegyezve, hogy ettől függetlenül nem válik el élesen a biológiaiától. Finszter Géza Elliot Aronsont idézi, és megjegyzi, hogy az előítéletesség leginkább azokat a területeket fenyegeti, amelyek hivatali kötelessége a hatósági kényszer alkalmazása.¹⁰ A rendvédelem nem ritkán sétál bele abba a csapdába, amely szerinte mindenki gyanús, aki kívülálló, ezért a hatóságnak állandó „éberséget” kell tanúsítania.¹¹ Megállapításait igazolja Zán Krisztina előítélet/idegenellenesség kutatása is a belügyi ágazatban. A rendőrségnél végzett kutatásai során arra jutott, hogy a rendőrök szinte senkit sem akarnak befogadni. Bár, a rendészeti felsőoktatásban részesülő hallgatók a legkevésbé elutasítók, jelentős különbség van az első- és a harmadéves hallgatók véleménye között: az elsőévesek sokkal

⁶ Fórizs Sándor: Rendészeti kihívások – németországi válaszok. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013. 45. o.

⁷ U.o.

⁸ Kovács Gábor: A Magyar Rendőrség szerepvállalása hazánk határbiztonságában és a schengeni külső határok ellenőrzésében. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): Migráció és rendészet. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. Budapest, 2015. 69-84. o.

⁹ Kozáry Andrea: Gyűlölet-bűncselekmények. Oktatási segédanyag. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013. 22. o.

¹⁰ Finszter Géza: i.m. 208. o.

¹¹ Finszter Géza: A Rendőrség joga. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar. Budapest, 2014. 208. o.

befogadóbbak, mint a harmadévesek. Úgy tűnik, minél közelebb kerülnek a hallgatók a munkába álláshoz, annál inkább hasonlítanak az aktív rendőrökhöz¹².

A fenti megállapítás számomra Geert Hofstede kutatási eredményeinek a gyakorlatban megnyilvánuló formáit jelenti. Ő, mint kultúrakutató nem tett mást, mint a viselkedések mögött rejlő értékeket tárta fel és foglalta rendszerbe. Feltételezem – bár a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar hallgatóival kapcsolatban ilyen irányú kutatást nem találtam –, hogy a képzés során a leendő tisztek olyan kollektív értékeket kapnak és sajátítanak el, amelyek erősítik az összetartozás érzését, a csoportért érzett felelősségvállalást, de sajnos a pozitívumok mellett mintegy árnyoldalként megjelenik a „mi és ők” vagy korábban Finszter Géza által említett „mindenki gyanús, aki kívülálló” gondolkodás is. Rendkívül fontos, hogy mind a hallgatók, mind a végrehajtó állomány megismerje a kultúrakutatók eredményeit,¹³ hogy több éves kutatással alátámasztott szempontrendszerek mentén gondolkozzanak. A cikk korlátozott terjedelme miatt viszont jelenleg csak Geert Hofstede kutatásaira – és arra sem teljes egészében - támaszkodom.

A történelem többször igazolta, hogy a kultúrák felületes ismerete, az előítéletek, a sztereotípiákból táplálkozó gondolkodás és az ebből adódó konfliktusok veszélyeztették/veszélyeztetik a polgárok és ez által a társadalom biztonságát. Érdemes megemlíteni Allport kutatásait és megállapításait, miszerint az előítéletnek 5 fokozata van:

1. szóbeli előítéletelesség,
2. elkerülés,
3. hátrányos megkülönböztetés, elkülönítés, kirekesztés,
4. fizikai agresszió,
5. üldözés és kiirtás.¹⁴

15

¹² Görbe Attiláné Zán Krisztina: Migráció – előítélet – idegenellenesség, Előítélet-kutatás a belügyi ágazatban, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Budapest 2014, 19. o.

¹³ Czuprák Ottó, Kovács Gábor: Vezetés- és szervezésemélet. Budapest, Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013. 326 p.

¹⁴ Erős Ferenc: Irányok és tendenciák..., Előítéletek. Forrás: www.edu-online.eu/hu/letoltes.php?fid=tartalom/sor/409 (Letöltés ideje: 2016. 08. 13.)

¹⁵ Forrás: haver.hu/tag/gyuloletpiramis (Letöltés ideje: 2016. 08. 13.)

Igaz, hogy ez az eredmény 1954-ben egy teljesen más társadalmi közegben született,¹⁶ és az előítélet mögött a „bűnbakkeresést” fedezte fel, még sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a rendőrség szakemberei kellő időben és hatékonysággal tudjanak közbeavatkozni szükség esetén egy ilyen folyamatba.

Mind a végrehajtó állománynak, mind pedig a rendőrség leendő tagjainak ismerniük kell a kultúrák rejtett értékeit és a hozzájuk kapcsolódó viselkedési módokat, megnyilvánulási formákat, amely ismeretekhez a médiából vagy személyes tapasztalatból nem juthatnak hozzá. A rendőrségi állomány felkészítésében az ismeretek bővítésével hangsúlyt kell fektetni a napjainkban jelentkező új bűncselekmény típusokra, mint pl. a gyűlöletbeszéd, gyűlölet-bűncselekmények, valamint támogatni kell őket a menekült csoportokkal kapcsolatos konfliktusok kezelésére.

Geert Hofstede kutatásaiban arra jutott, hogy egy ország lakossága és kormányának viszonyulása a különböző etnikai, nyelvi vagy csoportokkal való konfliktusokhoz kulturális jelenség. Amennyiben a kollektívizmus erős bizonytalanságkerüléssel kapcsolódik, akkor az adott országok „gyakran úgy kísérlik meg felszámolni a csoportok közötti konfliktusokat, hogy egyszerűen tagadják létezésüket és megpróbálják asszimilálni vagy elnyomni a kisebbségeket. Nagy a valószínűsége annak, hogy ezekben az országokban heves harcok törnek ki a csoportok között, mivel a kisebbségek ugyanazokat az erősen bizonytalanságkerülő és kollektivistá értékeket vallják magukénak”¹⁷. Példaként említi Szerbiát, az arab országokat és Törökországot, megjegyezve, hogy Indonézia és az afrikai országok sincsenek messze ettől a kvadránstól.

Magyarország¹⁸ a kutatások alapján erősen bizonytalanságkerülő (ami más, az veszélyes) és kollektivistá társadalom (erős azonosulás a belcsoporttal).¹⁹ Érdekes módon ez az érték viszont a weboldalán (www.geert-hofstede.com) már eltolódik egy individualista társadalom irányába. Sajnos a weboldalán szereplő adatok frissítésének időpontja nem található meg, így csak feltételezhetem, hogy ezek a frissebb adatok.

Természetesen egy jelző mindig viszonyítás kérdése. Mihez képest bizonytalanságkerülő? Hofstede kutatásaiban azt találjuk, hogy Magyarország majdnem annyira bizonytalanságkerülő, mint Törökország, de jóval bizonytalanságkerülőbb értékkel rendelkezik Spanyolország, Franciaország, Szlovénia, Románia, Szerbia, Lengyelország, Olaszország, Málta, Belgium, Portugália és a rangsort az EU országai közül Görögország vezeti. Kevésbé bizonytalanságkerülő Olaszország, Cseh Köztársaság, Luxemburg, Németország, Észtország, Finnország, Hollandia, de még a szomszédos Szlovákia is.²⁰ Megállapításai között szerepel, hogy ez az érték minél inkább a gyengén bizonytalanságkerülő fele tolódik el, úgy azok az országok toleránsabbak más etnikumokkal szemben, hozzáállásuk pozitív vagy közömbös. Az ellenpólust találhatjuk az erősen bizonytalanságkerülő értékekkel rendelkező országoknál, ott több az előítélet az etnikumokkal szemben, illetve számítani lehet az idegengyűlöletre.

A konfliktusok megoldási módja ismeretéhez segítséget nyújt az általa alkotott maskulinitás- feminitás index, mely alapján minél maskulinabb egy társadalom, annál

¹⁶ A kutatásokat akkor a megjelenő fasizmus, náciizmus, a második világháborús események és holokauszt motiválták, Allport esetében a fő motiváció McCarthy szélsőjobboldalísága volt. (Erős Ferenc: Irányok és tendenciák... Előítéletek, www.edu-online.eu/hu/letöltés.php?fid=tartalomsor/409). (Letöltés ideje: 2016. 08. 13.)

¹⁷ Geert Hofstede és Gert Jan Hofstede: Kultúrák és szervezetek – Az elme szoftvere. Az interkulturális együttműködés és szerepe a túlélésben, McGraw-Hill, 2005 – VHE Kft. Pécs, 2008, 242. o.

¹⁸ Geert Hofstede könyvében Magyarországra vonatkozó kutatást nem ő végezte.

¹⁹ Geert Hofstede és Gert Jan Hofstede: i.m. 242. o. 5.2. sz. ábra.

²⁰ U.o. 216. o. 5.1. sz. ábra

inkább versengésre neveli tagjait, a konfliktusokat inkább erővel oldja meg, a vezetés határozott és agresszív. Az ellenpóluson feminin értéként találhatjuk a konszenzusra való törekvést, a konfliktusok tárgyalásos úton történő megoldását, kompromisszumok kötését. A maskulinitás-feminitás dimenzió a bevándorlókkal szembeni helyes bánásmódra vonatkozó véleményekkel is kapcsolatba hozható. Általánosságban két ellentétes nézettel találkoztunk. Az egyik az asszimiláció mellett áll (azaz a bevándorlók adják fel saját régi kultúrájukat), a másik pedig az integráció híve (azaz a bevándorlók kultúrájuknak és vallásuknak csak azokban a vonatkozásaiban alkalmazkodjanak, amelyek ütköznek új hazájuk törvényeivel).²¹

A viselkedési módokból már következtethetünk, hogy az asszimilációt a maskulin értékekkel rendelkező országok preferálják. Magyarország Geert Hofstede könyvében szereplő adatok alapján kevésbé maskulin. Az EU országai közül erősen maskulin ország viszont Szlovákia, Ausztria, Olaszország, Írország, Németország, Nagy-Britannia, Lengyelország, közepes értékkel bír Cseh Köztársaság, Görögország, Luxemburg, Málta, Belgium, Franciaország, Románia, Spanyolország, Bulgária és kevésbé maskulinnak tekinthető Észtország, Finnország, Szlovénia, mely közel azonos értéket mutat Magyarországgal. Erősen feminin országok Dánia, Hollandia, Norvégia, Svédország²². Sajnos a weboldalán (geert-hofstede.com) szereplő adatoknál Magyarország már sokkal erősebb maskulin indexszel rendelkezik.

Amennyiben tisztában vagyunk ezekkel az értékekkel és a viselkedési formákkal, úgy előre vetíthetjük, hogy egy új kisebbség megjelenésekor, és főként konfliktusok esetén milyen mértékben lehet a szélsőjobb oldali ideológiák felerősödésére számítani. Másrészt az adott társadalmi vagy politikai válaszokból, következtethetünk a rejtett értékekre a társadalomban. Nem szükséges ismerni pl. Törökország pontos maskulinitás – feminitás indexét, elég annak ismerete, hogy a társadalmi problémákat és a hatalomátvételt a társadalom puccskísérlettel szerette volna megoldani és az arra adott válaszok is mind visszaigazolnak egy erős maskulin értékrendet²³. Természetesen ezek az értékek változhatnak. Sokszor egy hirtelen nagy tömegű bevándorló tömeg vagy terrorcselekmény félelmet vált ki és még a feminin értékekkel rendelkező országokból is maskulin válaszokat generálhat. Ezek a hirtelen válaszok viszont idővel visszatérnek a saját értékrend szerinti válaszokhoz. A rendőrségnek nem csak az eseményeket, hanem azok társadalomra tett hatását, a válaszreakciókat is tudnia kell kezelnie a biztonság fenntartása érdekében.

Napjainkban a bevándorlókval kapcsolatos érzékenyítő tréningek, rendezvények, pl. a Sziget fesztiválon a „Sátor határok nélkül”²⁴ vagy az Olimpiai Menekült Csapat²⁵ megalapítása mind segíthet a tolerancia és elfogadás növelésében. Minden intézkedésnek, döntésnek széleskörű helyzetértékelésre kell támaszkodnia. Csak a kialakult körülmények

²¹ U.o. 195. o.

²² U.o. 165-166. o.

²³ Véres puccskísérlet Törökországban, sok halott – NOL, <http://nol.hu/kulfold/megszallta-isztambult-a-torok-hadsereg-ankara-felett-vadaszgepek-repulnek-1623877>, (Letöltés ideje: 2016.08.15.)

²⁴ Sziget – A migráció a Néprajzi Múzeum sátrának témája. Forrás: http://www.ma.hu/kulturport.hu/287775/Sziget_A_migracio_a_Neprajzi_Muzeum_satranak_temaja, (Letöltés ideje: 2016. 08. 13.)

²⁵ Refugee Olympic Team (ROT) The Refugee Olympic Team is a first for the Olympic Games. Created by the International Olympic Committee to protect athletes affected by international crises, the team will compete under the Olympic flag. Forrás: <https://www.rio2016.com/en/refugee-olympic-team> (Letöltés ideje: 2016. 08. 13.)

reális megítélése és a várható események tudományos előrejelzése, prognosztizálása szolgálhatja a biztonsággal kapcsolatos eredményes rendszabályokat.²⁶

Bár a társadalom nem homogén és azon belül az egyének eltérő értékrenddel rendelkezhetnek, mégis fontosnak tartom a kultúrakutatók által feltárt eredmények megismerését, megismertetését, mellyel a saját értékrendünkre és reakcióink háttérére is rálátást nyerhetünk. Ezek támogathatják a helyzet reális megítélését, és segítséget nyújthatnak a jövőbeli folyamatok prognosztizálásához is.

A németországi kutatásokban az intézkedésekkel kapcsolatban megfogalmazott utolsó két cél – etikailag képviselhetők, társadalmilag elfogadottak – elérését is az támogathatja, ha tisztában vagyunk mind saját kultúránk, mind pedig a velünk „szemben álló” kultúra rejtett értékeivel és az azon belül meghúzódó veszélyekkel, de fogalmazhatnánk úgy is, erősségekkel, gyengeségekkel, ütközési pontokkal. Fórizs Sándort idézve *„ha le akarod győzni az ellenséged, tudnod kell, ki az és melyek a jellemző tulajdonságai,”*²⁷ de mindemellett nagyon fontosnak tartom, hogy ezeken kívül rendelkezünk azon képességekkel is, amely a célok elérését lehetővé teszik. Érdemes megfogadni, még akkor is, ha jelen esetben sem ellenségről, sem pedig legyőzéséről nem beszélünk, hanem hosszú távú célként a hatékony együttműködést és az állampolgárok részére a biztonság megalapozását és fenntartását tűzzük ki.

Amennyiben Zán Krisztina kutatási eredményeit tekintjük, úgy gondolom, hogy igazi attitűdváltást csak akkor érhetünk el a rendőrség állományánál, ha az ilyen típusú értékutatók eredményeit terjesztjük, és a szakemberek komoly kutatások eredményeire támaszkodhatnak saját vagy mások tapasztalatainak általánosítása illetve a sokszor torzító média helyett. A kultúrakutatók eredményeinek átadásával, az interkulturális ismeretek készséggé történő fejlesztésével véleményem szerint elérhető az attitűdváltást.

²⁶ Fórizs Sándor: i.m. 45. o.

²⁷ U.o. 44. o.